

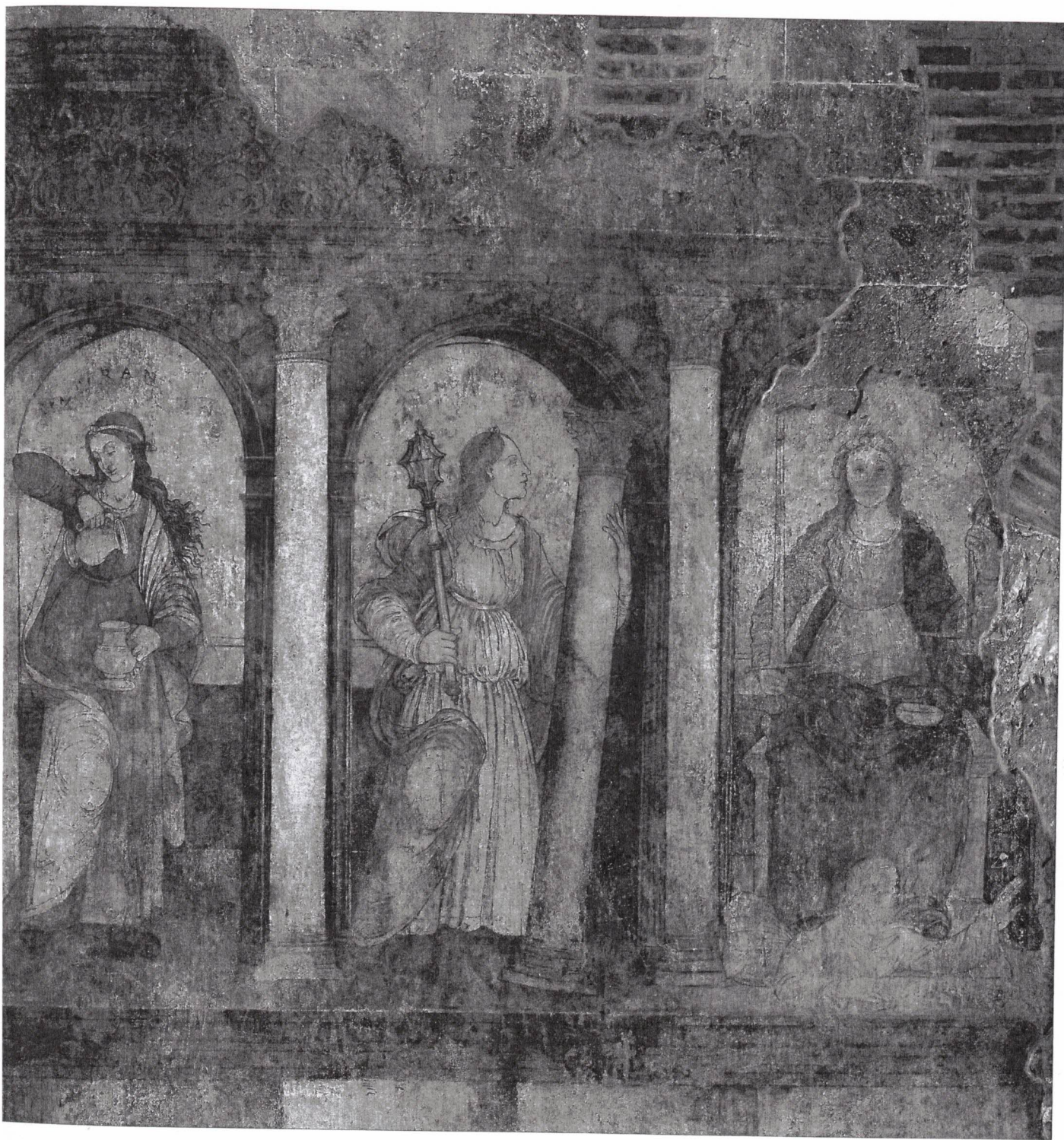
A Vitéz János-féle összeesküvés

AZ ERDÉLYI ESEMÉNYEK UTÁN ÖT ÉVVEL újból ellenzői támadtak a mátyási politikának. Nem mintha nem lettek volna az adórendelet után az országban kisebb megmozdulások, de ezek ereje elenyésző volt a már említett, az erdélyi lázadással egy időben kitört megmozdulásokhoz. 1471-ben azonban a források tanúsága szerint jól előkészített támadás indult Mátyás ellen. Az összeesküvés résztvevői a király távollétét használták ki a szervezkedésre. Mátyás Csehországban az éppen küszöbönálló kuttenbergi királyválasztó országgyűléssel, a cseh hűbér megszerzésének a lehetőségével foglalkozott. Az összeesküvés valójában nem bontakozhatott ki, mert Mátyás már jó előre értesült a főurak és a főpapok mozgolódásáról. Bonfini szerint Matucsinai Gábor kalocsai érseken és Guti Ország Mihály nádoron kívül csak néhány főúr maradt a király pártján. Guti szerint azért sem szabad a királyi akaratnak ellentmondani, mert „akit a Szent Koronával koronázva látsz, még ha ökor is, szent királynak tartsd, hódolj neki és tiszteld”. Hogy valóban így nyilatkozott-e a nádor, nem tudjuk, viszont 1485-ben bekövetkezett haláláig hűségesen szolgálta királyát. Nem csatlakozhatott a felkelőkhöz Rozgonyi János országbíró és Vetési Albert veszprémi püspök sem, mert ők a regensburgi birodalmi gyűlésen képviselték uralkodójukat. Az összeesküvés feje és szellemi vezetője – katonai parancsnok állítására nem maradhatott idő – Vitéz János esztergomi érsek, fő- és titkos kancellár volt. Követői között találjuk Janus Pannonius pécsi, Laki Thúz Osvát zágrábi püspököket, Laki Thúz Jánost, a volt szlavón bánt – akit a király az előző évben elfogatott, majd a télen szabadon engedett –, Rozgonyi Rajnáld tárnokmestert és Szapolyai Imrét.

A cseh háborúk megindításával párhuzamosan ugyanis az esztergomi érsek tanácsadói szerepe egyre csökkent. Vitéz – aki elsősorban a déli végek megvédését pártolta – nem támogatta jó szívvel Mátyás cseh politikáját. A király viszont az 1460–1470-es évek fordulóján Podjebrád trónjának a megszerzését tartotta legfontosabb feladatának, és lassan beérő adópolitikájának eredményeként egyre nagyobb összegeket áldozott a főurak és főpapok többsége által értelmetlennek tartott háborúskodásra. Nyilván az 1468-as országtanácsban tett ígéreteit sem tartotta be. (Ebben az évben Egerben döntöttek az országnagyok Csehország megtámadásáról.) Személy szerint az is fájhatott Vitéznek – de nem ezért fordult szembe királyával –, hogy Mátyás az új politikához új embereket keresett. Így került előtérbe Beckensloer János sziléziai származású váradi, majd egri püspök és Gabriele Rangoni (Veronai Gábor) minorita szerzetes, aki II. Pál pápa diplomáciai szolgálatában ismerkedett meg a cseh kérdéssel.

Az összeesküvők nemzetközi támogatást is kerestek. IV. Kázmér lengyel király másodszülött fiának, Kázmérnak ajánlották fel a magyar trónt, akivel a zágrábi püspök Ausztrián keresztül tartotta a kapcsolatot. Bonfini szerint „...abból a mintegy hetvenöt kerületből, amelyeket vármegeyéknek neveznek, alig kilenc maradt, mely Mátyásnak engedelmeskedett: mindössze ennyi

*négy erény allegóriája
téz Fános esztergomi dolgozó-
bájának (studiolo) falán*

nem keveredett a nagy összeesküvésbe, hanem beszolgáltatta adóját.” Ez azonban az eseményeket ismerve teljesen lehetetlen. Ha ilyen hatalmas bázissal rendelkeztek volna Vitézék, akkor Mátyás nem tudta volna szinte pillanatok alatt leszerelni őket. Méltatlankodást válthattott ugyan ki az 1470-ben kivetett egy aranyforintnyi rendkívüli adó (a török elleni harcokra), amibe már a királyi kincstár adóját is beleszámították, de a tömegek nyíltan nem támogatták

Vitéz János portréja
a Tribraches-kódex egy lapján

Vitéz János sírköve 1472-ből
az esztergomi székesegyház
altemplomában

Vitézeket, akik csak az első tapogatózó lépéseken lehettek túl, amikor pártütésük hírére Mátyás otthagya Csehországot, és 1471 nyarán Budára sietett.

A király elsőnek – szokás szerint – a megyei nemesség elégedetlenségét szerelte le azzal, hogy a budai országgyűlésen ígéretet tett, ha kell, évente fog országgyűlést összehívni, és adót is csak a diéta hozzájárulásával vet ki. Az összeesküvők potenciális bázisának elszigetelése után a főurak és főpapok megnyerésére fordította figyelmét. Hűségesküjüket összekötötte a Kázmér lengyel herceg hadüzenetére adott válasszal. A herceg – akit az összeesküvők a magyar trónra meghívtak – az év szeptemberében hadat üzent Mátyásnak. Levelében a királyi címet méltatlanul bitorló zsarnoknak nevezte, kijelentve, hogy eddig csak kiskorúsága miatt nem érvényesíthette örökösödési igényét, pedig ő Zsigmond és Albert magyar királyok rokona.

Mátyás – nagyon ügyesen – nem személyesen válaszolt a levélre, hanem azt az országgyűlésre bízta. A szöveget nyilvánvalóan ő fogalmaztatta, és mint egy hűségesküt, aláírta a pártjára visszatért 10 főpappal és 36 főúrral. A levélben a rendek így érveltek: a Jagellókat a magyar törvények szerint nem illetheti meg a trón, mert csak leányági örökösnek számítanak. Kijelentették továbbá, hogy Mátyást „akár az egész világ ellen is” támogatni fogják. Az akció sikerült. Az októberben a sárosi vár alá érkező Kázmért csak Rozgonyi Rajnáld, Perényi Miklós és István, valamint néhány észak-magyarországi nemes fogadta. Egyedül a két főpappal volt problémája a királynak. A pécsi püspök novemberben megnyitotta Nyitra várát a lengyel seregeknek, akiknek ez volt az egyetlen komolyabb sikerük a hadjárat alatt. (A várba lengyel helyőrséget ültettek, és amikor Kázmér decemberben kivonult az országból, pár hét múlva kapituláltak.) Janus Pannonius nem egyezkedett. A beteg költő az összeesküvésben részes Thúz testvérek Zágráb megyei erősségében, Medvevárott halt meg 1472. március 27-én. A magyar világi líra megteremtője nem írt több verset már Ágneshez, Magdalénához, Szilviához, nem dicsérte többé mesterét, a ferrarai egyetem híres professzorát, Guarino Veronesét, nem tett javaslatot a pápák heréjének megvizsgálására, és nem fedte meg többé az erdélyieket, hogy esküszegőként hogy merték megfenyegetni urukat. Mátyás által összegyűjtetett verseit csak 1512-ben adták ki nyomtatásban, Paulus Crosnensis Ruthenus (Pawełz Krosna) krakkói professzor gondozásában.

Vitéz Jánossal könnyebb dolga volt Mátyásnak. Esztergomot körülzárva elvágta az érseket

társaitól, majd Nyitra átadása után, december 19-én kibékültek. Az összeesküvés fejének lát-szólagos szabadon engedésével bizonyára még több embert állított pártjára, de ez is volt a célja. A veszély elmúltával 1472 márciusában elfogatta egykori tanítómesterét, Visegrádon, majd Esztergomban őriztette, igaz, nem hosszú ideig. Vitéz 1472 augusztusának kilencedik napján halt meg érseksége székhelyén. Utódját nem sokáig kereste Mátyás. Az esztergomi érsekség javainak kezelését Beckensloerre bízta, akinek kinevezését 1474-re elérte IV. Sixtus pápánál. A lázadás leverésénél Újlaki volt a király legfőbb tanácsadója, aki – mivel Mátyás korábban vele szemben a Thúz testvéreket és Janus Pannoniust támogatta – érthető módon ellenlébasáival szemben az uralkodót választotta. Jutalma nem maradt el: Bosznia királyává nevezte ki Mátyás, de nem mint királyi rangú magyar bánt, hanem mint tényleges uralkodót.

Mátyás kormányzásával szemben nem tört ki többé nyílt ellenállás, ami nem jelenti azt, hogy mindenki egyetértett volna a király elképzeléseivel, de nem fegyverrel oldották meg a belpolitikai válságokat. 1474-ben például a bárók próbálkoztak. Mátyás ekkor a boroszlói hadjáratra készült, és mivel az előjelek a lengyel túlerő miatt nem voltak kedvezőek számára, az ország vezetői kísérletet tettek a királyi hatalom csorbítására. Országgyűlést hívtak össze Budára, ahol többek között elrendelték, hogy a megyék az adók fejében részesüljenek a királyi sóból, és hogy a városok is kötelesek a török elleni harcra az egy aranyforintnyi adót befizetni. Az országgyűlési végzések értelmében arra kötelezték Ernuszt János kincstartót és szlavón bánt mint a királyi jövedelmek kezelőjét, hogy a só kiutalását kezdje meg. A bárók célja világos volt: beleszólás a királyi adópolitikába, ellenőrzés az uralkodói jövedelmek felett. Mátyás természetesen tiltakozott a bárók lépése ellen, akik abban bíztak, hogy a sikertelen háború miatt a király kénytelen lesz az országgyűlési végzéseket elfogadni. Boroszlónál azonban Mátyás győzött, és minden maradt a régiben.